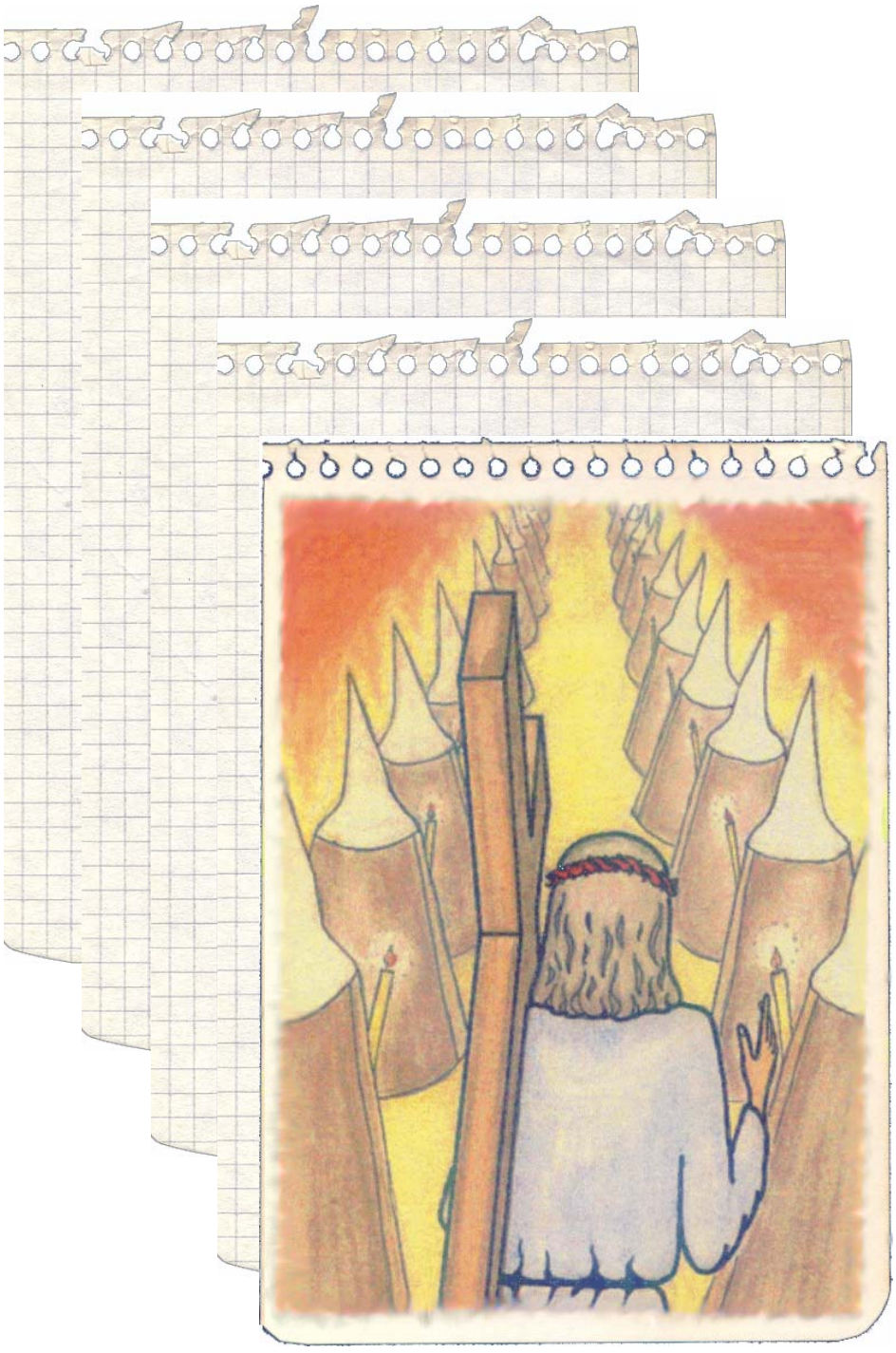
# LA MEVA SETMANA SANTA PERDUDA D'ARENYS DE MAR



MIQUEL FANÉ

# LA MEVA SETMANA SANTA PERDUDA D'ARENYS

## LA ANTIGA SETMANA SANTA A ARENYS DE MAR.

Reconec que sento nostàlgia d'aquelles Setmanes Santes dels anys cinquanta, d'abans del Concili Vaticà II i de la modernització del país –amb la televisió i el “ boom del 600"-.

Recordo bé que vaig anar a la que segurament fou una de les darreres processons de la nit del Divendres Sant a Arenys de Mar. Crec que era pels darrers anys 60, ja de ple en aquella època iconoclasta i anti-historicista resultant de la sacsejada cultural dels seixanta que, quan a la religió, en diem “post-conciliar”.

No calia ser profeta per adonar-se que aquella processo seria l'última d'Arenys. Els capellans rondinaven perquè ja no hi volien anar i un confrare tertulià –que unes dècades després seria Alcalde- em recordava que l'Església – la d'aleshores, es clar- ja no estava per processons ni teatralitats d’aquella mena. Certament aquelles processons, a Arenys, ja només interessaven als turistes.

La processó del Divendres Sant d’Arenys de Mar, s'acabava arrenglerant tots els "Misteris" davant la barana de la plaçeta de l'església on entonavem el popular "Crec en un Deu". Mentre cantava –amb dignitat, però conscient que allò era un comiat definitiu- en mig d'un sentiment d'enyorança va passar per la meva ment, tota la pel·lícula del que havia estat per a mi i pel meu poble l'ancestral Setmana Santa.



Recordo haver viscut diferents manifestacions de la Setmana Santa segons la època. De la primera època que recordo - quan jo era molt petit- el que més em va quedar, és que era una Setmana Santa fantasmagòrica, espectral, farcida de supersticions.



El diumenge de Rams era per a mi incongruent. La gatzara que hi havia als bancs i passadissos de l'església -doncs la benedicció de palmes es feia a dins- contrastava amb el hieràtic oficiant, davant l'altar, d'esquena al públic, xiuxiuejant en llatí –sense altaveus, es clar- durant més de mitja hora la Passió segons Sant Marc. El lúgrube cant gregorià del "glòria laus et honor ..." tampoc lligava gaire amb la popular i animada benedicció d'aquelles branques, palmes i palmons, per molt que sabéssim que la resta de l'any penjarien seques als balcons i als darreres de les portes de les cases per protegir-les d'intrusismes espectrals.

Les cançons de moda –segurament d'Antonio Machin o de Jorge Negrete- eren, durant els dies sants, substituits, a la radio, per Bach i Palestrina. El Dijous Sant era aleshores el gran dia, però amb caràcter penitent. En recordo d'aquella meva època d'infant, a l'església –fosca-, la sorollosa "matança dels jueus" -crec que del final de l'Ofici de Tenebres-, i els fastuosos i màgics "Monuments" amb el Sant Crist gros, a l'entrada, ajagut per a poder besar-li les esculpides nafres.



*(Joaquim Vayreda/ Quadre: Tarda del Divendres Sant a Olot).*

L'ambient festiu, però, era al carrer. La gent anava molt mudada per a anar a seguir els "Monuments". Les dones lluïen la seva millor mantellina que arrossegava aquella flaire exquisida de l'encens i la cera groga de les esglésies. Els aparadors de les botigues estaven farcits de tot tipus de caramels, com els que recollirien les fadrines, a la nit, furtivament llençats des de la processó per alguns joves galans encaputxats. Efectivament, a la nit: la processó. Poc en recordo perquè era molt petit i aviat em portaven a dormir, però si que recordo que els "Misteris", molts d'ells acompanyats d'espontanis penitents ocults amb vestes negres, arrossegant cadenes i eines de

turment –avui penso que amb un cert grau de masoquisme-, m'impressionaven molt.

El divendres es repetia la processó, amb algunes variacions. Durant el dia, molta gent anava d'excursió a l'ermita del Calvari –el port en obres encara no l'havia embolcallat amb el Club Nàutic- a fer la visita i demanar gràcia a la tan popularment miraculosa imatge de l'Arenyenc Sant Crist. El dissabte tot canviava. Aleshores era “Dissabte de Glòria” i ja s'anava a cantar les "caramelles" per les cases, com també es faria el diumenge.

Als anys cinquanta es va produir una important reforma litúrgica, amb esperit historicista, de la ma de Pius XII, la qual recordo haver-la viscut com a cosa pròpia.

La benedicció de palmes del Diumenge de Rams, ja es feia a l'exterior de l'església, a la plaçeta, seguida d'una curta processó, per la Riera, amb els oficiants revestits amb les elegants noves casulles vermelles –les mateixes que durien per a la processó de Sant Zenon, quan arribés la festa major- i les autoritats civils amb el jaqué protocol·lari, tots ells amb els llargíssims palmons a la mà, que el dijous adornarien el "Monument" en dos ramells simètrics.



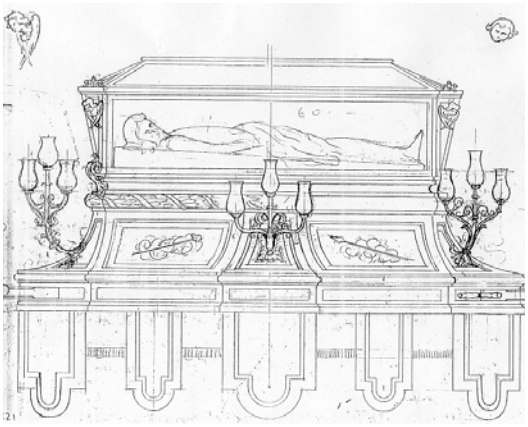


A la tarda començava, però, la Setmana Santa que jo estimava. Treia la vesta de l'armari i hem dirigia cap el Convent dels Caputxins per iniciar la Renglereta del diumenge, un Via Crucis que, segons ens deien, convertia en solemnitat el baixar el Misteri del Natzarè –que sempre havia sigut el del Convent- cap

a l'Església Parroquial per a la processó del Dijous Sant. Precedida pels "Armats", amb la creu estendard del Terç Ordre -decorada amb l'estil naïf inconfusible del vilatà Marcel·lí Vila- i cantant el popular "Per vostre Passió Sagrada ..." després de cada estació, la Renglereta recorria tota la Riera fins entrar a l'Església Parroquial.

El Dijous Sant a la tarda s'anava a l'Ofici, que ara ja no era el “de Tenebres”. La gent sortia, com abans, molt mudada, a seguir els Monuments i els Misteris instal·lats solemnement en improvisades capelles de vellut i domàs als portals de les cases del President o del Germà Major de les respectives confraries: La Coronació d'Espines, dels de San Fernando -per nosaltres “els de Falange”-; el Natzarè, “dels Frares”; el Sant Crist “gros”, de la Parròquia; el popular Sant Crist del Calvari -des que va ser desplaçat de la seva ermita- dels pescadors; la Mare de Deu dels Dolors, de la confraria homònima; la Soledat, “dels del Casino”; i finalment, el Sant Sepulcre, de l'Ajuntament.

A les deu de la nit, les processons parcials que conformaven les distintes confraries en treure els Misteris de les seves ocasionals capelles cap a la plaçeta de l'Església on es conformava la processo general, constituïen una espontània coreografia, d'allò més interessant, amb el nucli antic d'Arenys de Mar com a escenari.





Ja no era una d'aquelles processons de penitents quasi sagnants d'abans. Ara les confraries anaven ben uniformades, amb els seus colors distintius i, mica amb mica, amb ampul·loses capes que res desmereixien de les de la resta de processons espanyoles que poc a poc començaven a anunciar-se el els circuits turístics.








(Fotos AHFF/ La processó del Divendres de 1958 pel carrer ample).







(Fotos AHFF/ Confraria dels Dolors)

La processó feia a mes de la Riera els històrics "quatre carrers", el d'Amunt, el d'Avall, l'Ample i el de la Perera. precedida, naturalment dels Armats d'Arenys, amb l'orquestra darrera el Sant Crist i uns tocs de timbal, característics per lo lúgubres, darrera el Sant Sepulcre seguit per les autoritats civils. La ben assumida prohibició d'anar dones a aquesta processó –a diferència de les processons espanyoles on hi anaven les "manolas"- ens dona fe dels seus orígens ancestrals.

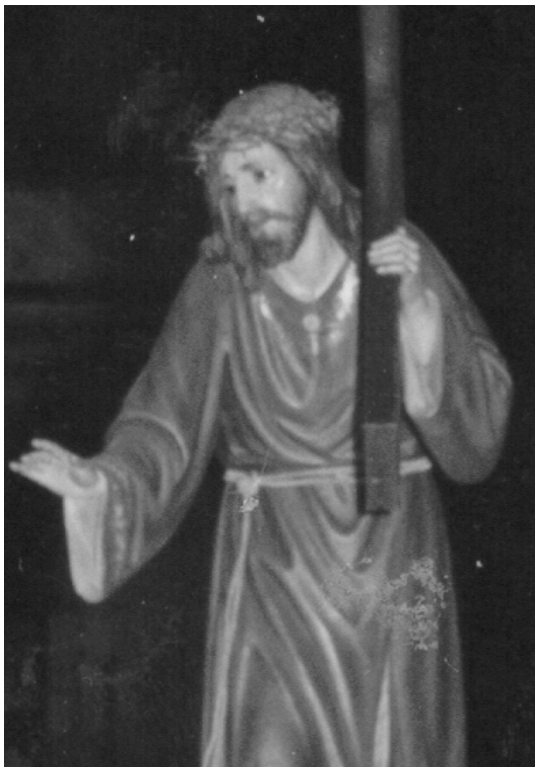
La processó es repetia el divendres, ara -a diferència d'antigament- amb tots els Misteris si bé amb alguns canvis que devien tenir algun significat perdut. Un d'ells era que el Crist jaient del Sant Sepulcre –que tancava la processó del dijous- el divendres anava cobert amb un tul negre –desconec el significat- i, sense les autoritats civils, passava al davant de la Soledat la qual restava com a últim "Misteri" de la processó, d'acord amb l'ordre iconogràficament lògic. Suposo que aquest ordre iconogràfic era impossible d'obtenir a la processó del dijous per que a les autoritats civils, titulars del Sant Sepulcre, protocol·làriament els corresponia tancar la processó.






Amb la reforma litúrgica esmentada, la processó del dijous desaparegué i es concentrà tot en la del divendres. Malgrat això, la Renglereta de tornada del

Natzarè –de la Parròquia als Frares- es mantingué el Divendres Sant al matí i des que aquest fou festiu es passà de la matinada al mig dia. Penso que, malgrat trobar-nos ja en una època en que Arenys de Mar era turístic, la Renglereta del Divendres Sant era sinceralment popular. No m'estranya que –salvant les distancies cronològiques i estètiques- avui encara es faci exitosament.







("La Renglereta" als anys 30)

La cerimònia del Divendres Sant, ja era com la d'ara –però en llatí, és clar- però destacava més el fet de ser tan diferent de la abarrocada litúrgia catòlica normal d'aleshores. Penso que conservava, en bona part, l'estètica del que devien haver sigut alguns gustos -medievals o jueus ancestrals- misteriosos i austers. Les imatges romanien totes tapades amb vels morats o negres dins una església fosca i amb l'altar nu mentre els celebrants i el cor cantaven en un excel·lent cant gregorià llatí la Passió segons Sant Joan seguida dels repetits "flectamus genua" i "levate" que acompanyaven els "oremus".

Això es el que més recordo de la vessant litúrgica i social de la Setmana Santa arenyenca, si bé el que, a molts, de debò ens feia viure el seu sentit era la representació teatral de la Passió, als Seràfics, al seu local del vell Hospital de Sant Jaume, on avui hi ha la sala gran del Museu de les Puntes

## “LA PASSIÓ” D’ARENYS DE MAR

De tots és prou sabut que el teatre te els seus orígens en la litúrgia. No soc cap entès en el tema, però tinc clar que no cal pas que ens remuntem en la història a l’edat antiga -amb el cas del teatre grec, per exemple- per a entendre aquest procés. A Catalunya mateix, hi romanen clares mostres d’aquesta evolució, litúrgia – teatre, des de aquells medievals “Autes Sacramentals” fins els encara vigents espectacles teatrals tradicionals en que van derivar. Es el cas dels popular “Pastorets”, al cicle anual de “naixement” – o sigui, el Nadal- i de les diferents “Passions”, al cicle anual de “mort”, -o sigui, la Setmana Santa-.

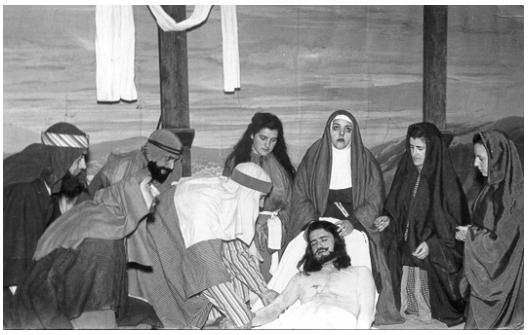
De “Pastorets”, el que millor ens ha arribat, son les versions teatrals amb música i dansa, al gust dels espectacles de finals del segle XIX i començament del XX, com és el cas de “L’Estel de Natzarè” de Pàmies, que és avui del tot vigent a Mataró. Però aquesta obra, també va passar a ser als anys 50 “els Pastorets d’Arenys de Mar”, amb els canvis introduïts pel Pare Venanci, el Sr. Aymerich, el Sr. Doy i tota aquella gent que en aquells anys va convertir “els Seràfics” d’Arenys en un teatre punter i estable.

No conec, però, cap auto sacramental ni teatre litúrgic del cicle de Nadal que ens hagi arribat. Bo i això imagino, que tots aquells autes sacramentals i “pastorets” primitius, antecessors dels actuals, devien consistir bàsicament en l’exaltació del triomf del bé sobre el mal – àngels i dimonis-, fent-lo coincidir amb els fets i el moment del naixement de Crist.

Però, en canvi, d’aquesta transició de la litúrgia al teatre, a Catalunya ens ha arribat una excel·lent mostra. Es tracta de la “processo- auto sacramental” de Verges. Aquí hi podem veure com la representació de l’auto sacramental, comença en un escenari al centre de la plaça principal de Verges, però quan arriba l’escena de “la Sentència” –Pilat condemna a Jesús a la Creu- l’escenari ja passa a ser tos els carrers del casc antic. Primer amb la ronda de “la dansa de la mort” i a partir de l’escena en que Jesús agafa la creu, amb la barreja de teatre itinerant i processó d’imatges, amb un

ordre regulat per la tradició al llarg dels segles. Ben segur que, de la mateixa manera que a Andalusia eren els primitius autes sacramentals els que devien derivar cap a les seves actuals processons d'emotives imatges, sobre magnífics "tronos" barrocs portats per "costaleros", a Catalunya ho van fer cap el teatre "a la italiana" amb les "passions"

El franquisme dels anys 40, de les poques coses que va respectar de la cultura catalana foren les Passions. La popularitat de les rivals Passions d'Esparreguera i de Olesa, van arribar a donar tema a pel·lícules espanyoles com "El Judas" de l'any 1952. Els antecedents d'aquestes "passions" però, no devien ser massa diferents dels de l'auto sacramental - processo de Verges, abans esmentat, pel que vaig llegir en un llibret sobre la Passió d'Esparreguera escrit per la bibliotecària local, Aurèlia Sabanés i altres.
Desconec els antecedents teatral de la Setmana Santa arenyenca d'abans de la guerra civil, però, el que si és clar és que Arenys de Mar va tenir, la seva pròpia Passió als anys 50, escrita pel pare Venanci i posada en escena per Antoni Doy, gràcies al qual podem avui disposar del text i les partitures de les cançons pròpies de lobra, composades pel pare Manuel de Lipà, com son Oida!, Hosahana! i altres. El muntatge musical fou de Jaume Picas (de Radio Barcelona).



La Passió d'Arenys –Del Thabor al Gòlgota- era un excel·lent i culte espectacle teatral, amb vocació de posar-se l'alçada de les altres passions de Catalunya i amb els valors que s'entenia calia donar als seus personatges en aquella època. No em refereixo tan a la figura de Jesús com als papers de "bons" i "dolents" que al llarg del temps s'han alternat entre romans i jueus en aquest tema.

Fixeu-vos que, des que Hollywood, amb les seves superproduccions cinematogràfiques -lògicament finançades amb capital judeo-americà- es fa seu el tema de la Passió de Crist, es nota la clara vocació cultural dels USA de cristianitzar el judaisme i judaïtzar el cristianisme, fins

fer-los compatibles. Es el cas del Ben-Hur de William Wyler del 1959, amb Charlont Heston de protagonista, on els bons de la pel·lícula son sempre els jueus. Per contra, la majoria dels Romans –llevat d'alguns personatges que son l'excepció que confirma la regla- son en molts d'aquests films, aquells perversos dictadors militaristes que ... ja es veia venir que, tard o d'hora, acabarien ... inventant el feixisme.

Al nostre cristianisme llatí de fins als anys 50 la cosa de quins eren "els bons" i quins "els dolents" era ben contraria. No tan sols a la litúrgia del Dijous Sant s'acabava l'Ofici de Tenebres amb l'estrepitosa "Matança dels jueus" sinó que, "els jueus" –llevat dels de l'entorn de Jesús, és clar- eren quasi sempre "els dolents".

Així veiem com, a la Passió d'Arenys del pare Venanci, de l'any 50, "els jueus" -com és natural- eren encara uns deïcides, uns autèntics monstres de maldat i perversió que obligaven al bons romans a cometre injustícies.

El Ponc Pilat d'Arenys, quan responia a la turba jueva que cridava "morin Pilat i Roma !", els responia:

*"... pobra raça,*
*pols de la pols de les glorioses tribusde Moisès,*
*que ara vius, genolls en terra,*
*sols per que Roma vol ..., perquè s'embruta*
*aquell qui et toca i el teu baf respira!*
*Roma és massa elegant ! Roma té fàstic*
*d'esclafar-te amb el peu com una oruga!"*

I després d'una pausa per a l'aplaudiment apassionat del públic, Anàs deia:

*"Pilat: l'oruga té verí que mata!"*

Els romans, en canvi, en el fons eren "els bons". Segons com anés el repartiment de papers entre els nostres actors, hi havia escenes -fortament dramàtiques com la dita "El braç i la destral"- en les que talment semblava que Pilat, la seva dona Clàudia i el centurió ho estaven passant més malament que el propi Jesús. Mentre el centurió retreia a Pilat

*"... I el podíeu salvar.. I en tals tortures*

*heu permès que morís ... !!*

*,,, I m'heu forçat a tacar-me amb sang...! Tal covardia..."*

i aquest es defensava.
*"He fet el que he pogut !!"*

el centurió insistia:
*"Oh...!! Tingueu Fe...! Ploreu...! Ell us perdonaria...!!*

*Es tan bo...!!"*

Finalment Pilat entre sanglots i llàgrimes cridava:

*"Calla... veu insolent...! Calla consciència...!*

*Ah ! Maleïts jueus...!! Maleïda sentència...!!"*

mentre queia el teló, amb els forts aplaudiments de la sala.

Si se'm permetent la ironia, penso que de representar-se avui, aquesta obra, tal qual era, potser podria provocar algun conflicte diplomàtic amb els Israelians que avui viuen Catalunya –que en hi ha- en trobar-hi, aquests, expressions d'un "antisemitisme" declarat.

La Passió d'Arenys, però, no va sobreviure als grans canvis de l'estil i dels efectes escènics que als anys 60, es donaren als espectacles teatrals catalans d'aquesta mena, com els de les prestigioses Passions d'Esparreguera i d'Olesa –ja declarades d'interès nacional- com a retruc de l'arribada de la nova estètica donada a la Passió de Crist per les grans superproduccions cinematogràfiques de Hol·lywood que van començar amb la estrena el 1953 de "La Túnica Sagrada" en Pantalla Panoràmica i que, ja en CinemaScope i Tecnicolor, van arribar el 1961 al "Rey de Reyes" Nicholas Ray.

A partir dels ans 60 però, els canvis en aquest tema de la Passió, es donen ja en la pròpia figura de Crist, que s'humanitza. El canvi ens ve fomentat tan per part de la nova cultura cristiana postconciliar, com per part d'artistes i directors laïcistes, no disposats però, a renunciar al referent cultural d'aquesta figura universal i secular. Es el cas de "L'Evangeli segons San Mateu" de Passolini, del 1964. Aviat també, la passió de Crist passa al musical amb l'excel·lent òpera rock "Jesucrist Superstar" que vam veure a Londres, el 1973, constatant que no era en absolut irreverent.

Als anys 80, la figura de Crist al cinema, ja es converteix en un personatge a reinventar en "versió lliure" i al marge dels texts evangèlics, al que recorren directors tan interessants com el canadenc Denys Arcand amb el seu "Jesús de Montreal" de 1989 o el prestigiós Scorsesse amb el seu "La última tentacion de Cristo" del 1988. Malgrat els

escàndols que aquestes pel·lícules provocaven als "integristes", penso que el que més palesen és que la Passió de Crist segueix essent un tema cabdal de la cultura universal.

Penso que és bo que se segueixin fent noves versions de la vella passió de Crist, per exòtiques que siguin, si serveixen per a dir coses noves que interessin a la gent d'avui. Però també és bo que sapiguem conservar el valuós patrimoni litúrgico-teatral de la Setmana Santa que, a Catalunya, hem heretat amb les nostres "passions", per a millor conèixer les nostres arrels culturals. Quina llàstima que Arenys ja no tingui avui una seva "Passió"!

## UNS VALORS A MANTENIR

Després d'un gran parèntesi, als darrers anys seixanta, setanta i primers vuitanta, coincidents amb la ràpida laicització de la societat espanyola, on aquests temes semblava que havien caigut definitivament en el desinterès general, a mitjans dels anys vuitanta vaig començar a adonar-me que la Setmana Santa espanyola no havia pas mort del tot en cap de les seves contrades. Certament, a Andalusia, per exemple, les seves processons amb les bandes de cornetes, i les "saetas echadas" a les cares d'angúnia de les seves tant vestides Soledats i dels seus tant nusos i nafrats Sants Cristos, estaven reviscolant amb força en el sentir popular, ara oficialment laic.

El que alguna gent jove també re-descobris el sarau i la fanfàrria que a voltes acompanya alguna d'aquestes processons, no significa que, per a molts altres, no hi hagi en elles una estètica i uns significats prou motivadors de bons i nobles sentiments.



I es que per molt laica i carregada de prejudicis antireligiosos, que esdevingui la nostra societat, els mites cristians de la passió -amb la forma que sigui, adequada a cada època- no moriran mai

doncs són la més gran font de consol.



Certament. Qualsevol persona que se senti dissortada, vexada, injustament tractada o dolorida psíquica i físicament, es troba amb la imatge d'un cos nu, nafrat i crucificat, que està molt pitjor que ell. I és Deu!

Qualsevol persona que estigui sofrint amb impotència el veure el dissort del seu ser més estimat, es troba amb la imatge d'una mare sola amb el fill mort als peus. I és la Mare de Deu!

Que banals em resulten les lectures teològico-religioses, hitòrico-cietífiques testimonialment creients o crispadament atees, davant els valors que la nostra cultura llatina ha aportat a la humanitat amb els mites cristians popularment consolidats de la Passió de Crist

A voltes penso que d'alguna forma actualitzada els hauríem de recuperar també a Arenys de Mar. Se que mantenim la popular Renglareta i ben segur que no deu caldre pas recuperar les velles processons. Potser la nostra via podria ser la teatral, atès que el teatre ha esdevingut un bon actiu de la nostra identitat. No, no sé el que cal fer, ni tan sols sé segur si cal fer alguna cosa però, en qualsevol cas, reconec que enyoro la Setmana Santa perduda d'Arenys.

Miquel Fané